

Column

Anti-randstad-retoriek

Toegang tot cultuur, het advies van de Raad voor Cultuur voor een stelselherziening in 2029, draait vooral om toegang tot subsidies.

Bij die toegang is het dringen geblazen:

0,25 procent van de rijksbegroting gaat naar cultuur. Dat is over langere termijn een teruggang van 0,15 procent en structureel vele malen minder dan wordt gevraagd. Om het culturele leven desondanks zo goed mogelijk te faciliteren kwam er in 2009 een Culturele basisinfrastructuur (BIS) die de financiering deels direct en deels via fondsen regelt.

In 2022 vroeg toenmalig staatssecretaris van Cultuur en Media Günay Uslu onderzoekers van *Significant APE* en *Dialogic* het cultuurbeleid op het onderdeel cultuurdeelname te evalueren. In dat onderzoek werd ook de BIS meegenomen. In *Cultuur van en voor iedereen* concluderen zij dat cultuurdeelname zou kunnen profiteren van een betere samenwerking met steden in de regio (een idee van de Raad voor Cultuur), van een wisseling van de wacht onder programmeurs bij instellingen, van het instellen van vormen van burgerberaad, van het verversen van het adviseursbestand bij de Raad voor Cultuur en van het beter toepassen van de Code Culturele Diversiteit. Over de BIS waren de onderzoekers positief: het vertoonde meer dan voldoende stabiliteit en stuurkracht.

Als Uslu de raad in maart 2023 advies vraagt over 'het cultuurbestel van de toekomst' is de notie van een goedwerkende BIS verdwenen. Zowat alles aan het stelsel moet beter: het beschikbare geld eerlijker verdelen, nieuwkomers en minderheden meer kans geven, de BES-eilanden (Caribisch Nederland) beter bedienen en focussen op jongeren en lager opgeleiden. Ook moet het nieuwe stelsel anticiperen op samenwerkingsvormen tussen instellingen, op de komst van multidisciplinaire netwerken, op de veranderende bevolkingssamenstelling, op de kansen van digitalisering en op de clustering van culturele functies in gemeenten. Daarenboven moet de raad de taakverdeling tussen overheden heroverwegen, in kaart brengen hoe BIS- en privaat geld kunnen matchen en de geldstromen binnen de BIS (via fondsen, via instellingen) afdoende van elkaar

Cas Smithuijsen en Inge van der Vlies

afbakenen. Hoe uiteenlopend en ongelijksoortig de wensen zijn, ze hebben volgens Uslu allemaal te maken met de steeds anachronistische BIS. De raad reageert met een waaier aan voorstellen: over nuancering en verbreding van het begrip kwaliteit, extra aandacht voor samenwerking met private fondsen, variatie in financieringsinstrumenten, het faciliteren van interdisciplinaire kunst, alternatieve vormen van toegankelijkheid, een brug tussen amateurs en professionals, et cetera, et cetera.

Territoriale spreiding

De poging om een veelheid aan problemen via één stelsel op te lossen doet de BIS eerder zwellen dan krimpen. Misschien is dat ook de bedoeling. Want in een poging het meest wezenlijke probleem op te lossen – het geldprobleem – toont de raad zich minder dienstig aan de staatssecretaris en neemt zijn toevlucht tot een voor-wat-hoort-wat-formule. Met de stelselherziening als ruilmiddel. Tegen betaling van 200 miljoen euro extra subsidie komt er een vlekkeloos stelsel. Speerpunt daarin is territoriale spreiding die met twee draconische ingrepen een feit is. Na concentratie van de middelen van zes gefuseerde cultuurfondsen kan, mede daardoor, deconcentratie van een substantiële hoeveelheid BIS-geld naar de provinciebesturen en de BES-eilanden haar beslag krijgen.

Deze territoriale herverdeling van middelen is *bottom line* een herverdeling tussen Randstad (te veel) en regio (te weinig). De raad voert aan dat cultuuraanbod en -voorzieningen de 'natuurlijke neiging' hebben zich te concentreren op 'enkele plekken' waar kosmopolitische 'hubs' oppoppen. Begrijpelijk, maar toch het gevolg van een 'ongezonde dynamiek', inherent aan het huidige stelsel. Vanaf 2029 zou dat kunnen worden rechtgetrokken, met die 200 miljoen euro extra en een ingrijpende redressering van het systeem. Het stelseladvies verschijnt in januari 2024, als de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen al enige tijd bekend zijn. Dan blijkt dat het raadsplan aansluit bij vrijwel al die programma's. Politieke partijen dragen het standpunt al veel langer uit, maar sinds november 2023 is de toon dwingender en steekt hier en daar een onversneden

antirandstadretoriek de kop op. De BBB noemt bevoordeling van de Randstad 'schandalig' en zet van de weeromstuit 'zware decentralisatie' in. Steun voor de regio is steun voor volkscultuur, als remedie tegen 'de elitaire kunstvormen die meer dan evenredig met belastinggeld worden gefinancierd'. Ook andere partijen spreken zich expliciet uit tegen het 'voortrekken' van de Randstad, vaak in combinatie met meer regionaal zelfbestuur (NSC). Er zit variatie in het politieke lied, maar de eenstemmige finale is dat de Randstad moet bloeden voor de regio. Want meer geld voor cultuur ligt politiek weer moeilijker. Slechts een kwart van de Tweede Kamerleden (PvdA-GL, D66 en de PvdD) bepleit iets extra's voor cultuur.

Het stelseladvies wil ongetwijfeld een politiek neutraal instrument zijn, maar door zijn strekking kleven er risico's aan. Zelfs als politieke steun voor het advies uitblijft en alle plannen ongebruikt de la in gaan, blijft iets onaangenaams hangen. Dat zit hem vooral in de kwalificaties waarmee de raad de huidige toestand definieert. Het beeld van een Randstad die profiteert van 'ongezonde situaties', werkt stigmatiserend. Dat laat de raad niet zomaar achter zich en kan de sector verdelen. •

Cas Smithuijsen bekleedde verschillende functies in de kunstwereld en is nu vooral bestuurlijk actief

Inge van der Vlies is emeritus hoogleraar Staats- en bestuursrecht aan de Universiteit van Amsterdam